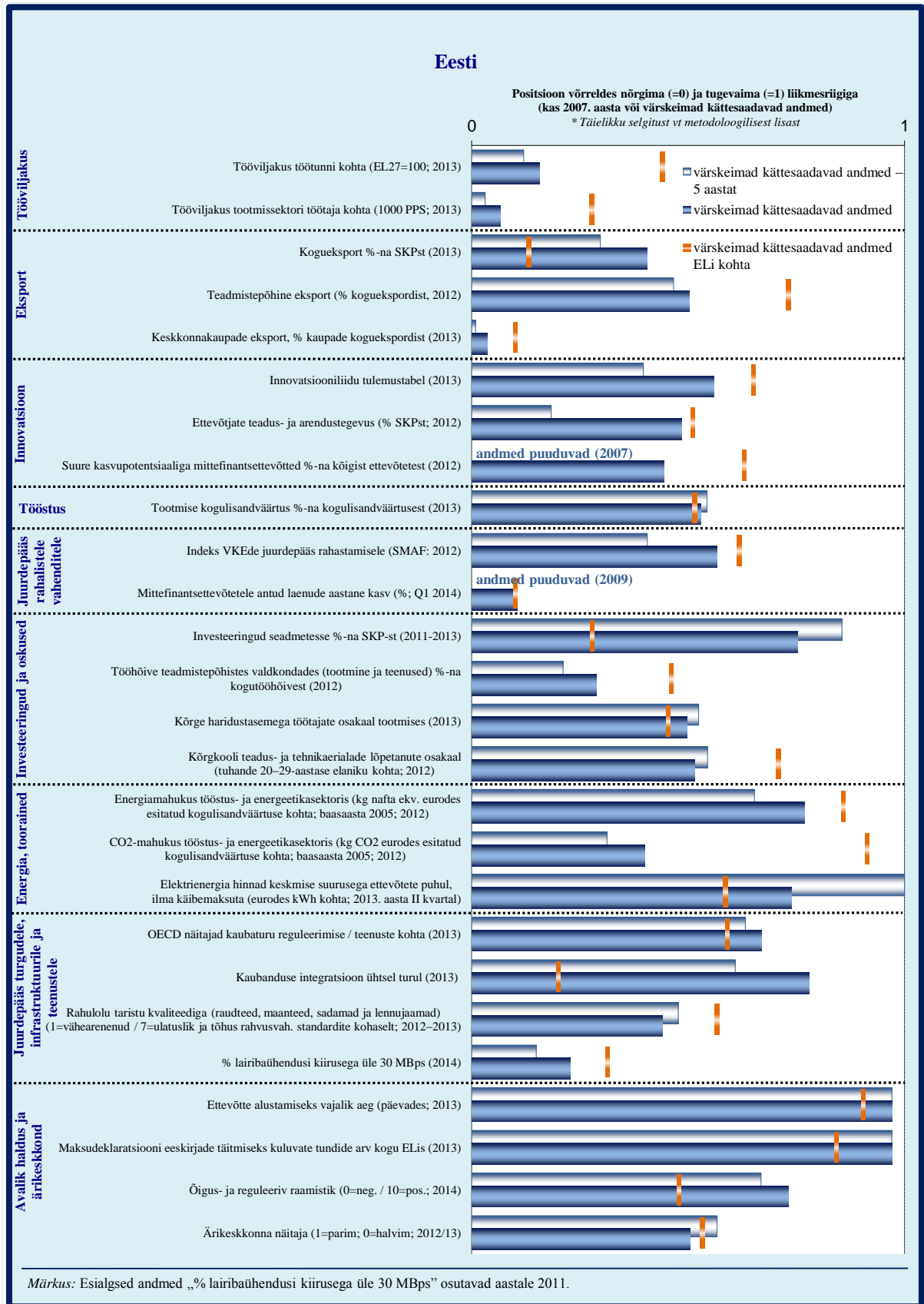
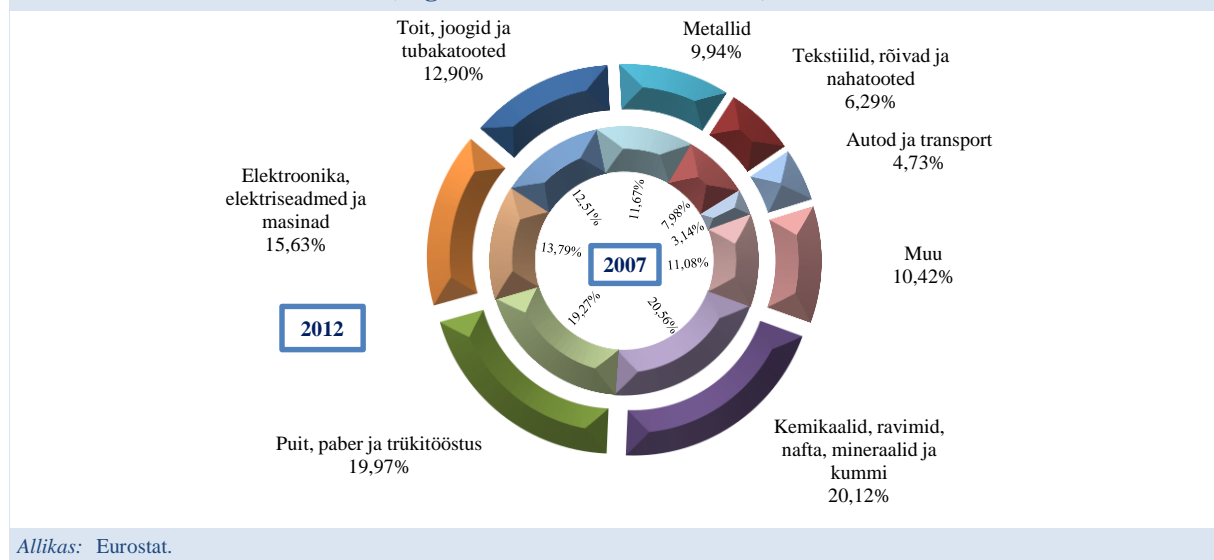

3.6 Eesti

Joonis 3.6.1: Tööstussektorid (kogulisandväärtus alushindades) – Eesti

3.6.1 Sissejuhatus ja tulemusnäitajad

Eestis on väga arenenud e-valitsus ja VKESid soodustav ärikeskkond. Arvestades ettevõtluse edendamisel ja kiiresti kasvavate innovatiivsete ettevõtete toetamisel tehtud edusamme, on Eestil potentsiaali muutuda idufirmade keskuseks. Eesti on üks neist riikidest, kes liigub jõudsalt edasi, kuid siiski on seal suhteliselt madalam sissetuleku tase ja valdavalt spetsialiseerutakse töajõumahukatele tööstusharudele. Kapitalimahukate toodete ja teadusmahuka ekspordi osakaal on kasvamas, samas kui töajõumahuka ekspordi osakaal on kahanemas. Nutika spetsialiseerumise abil on Eesti välja selgitanud kasvuvaldkonnad, mis võiksid parandada riigi konkurentsivõimet kogu maailmas.

Tööstusel on endiselt majanduses suurim roll ning kõrge lisandväärtusega sektorite osakaal kogu tööstustoodangus kasvab. Tööstustoodang on teinud tasa kogu kriisiaegse languse, ületades oma varasema tsükli tippaseme 2011. aasta aprillis 2,6% võrra. Eestil on väike ja avatud majandus – eksport (90% SKPst) moodustab ligikaudu 0,3% ELi kaupade ja teenuste ekspordist. 18% koguekspordist on suunatud Rootsi, 15% Soome, 12% Venemaale ja 11% Läti. Eesti on keskendunud kapitalimahukatele ja tehnoloogiapõhistele tööstussektoritele, näiteks elektroonika ja masinad (14,56%) ning puidutooted (20,96%). Suurim tootlikkus on Eestis info- ja kommunikatsioonitehnoloogia sektoris – 2,5 korda suurem kui teistes sektorites. Teadmistemahuka ekspordi osakaal SKPst suurenes 2007. aasta 24,4%-lt 34,41%-le 2012. aastal ning kõrgtehnoloogilise

ekspordi osakaal koguekspordist peaaegu kahekordistus 7,8%-lt 2007. aastal 14,1%-le 2012. aastal. Ekspordi sisemaine lisandväärtus on Eestis suurem kui ELi sarnase suurusega majandustes, kuid väiksem kui ELi keskmine.

3.6.2 Juurdepääs rahastamisele ja investeringutele

Eesti on parandanud VKEde juurdepääsu rahastamisele ning teinud esimesed sammud üleminekuks toetustel põhinevalt rahastamismudelilt rahastamisinstrumentidele toetuvale mudelile. Pangad annavad meelsamini laene, välja arvatud juhul, kui projekte peetakse liiga riskantseteks. Riiklikud finantstoetused, sealhulgas laenude finantseerimine, garantiid ja KredExi pakutavad laenutooted on hõlpsasti kättesaadavad ning krediivõimaluste suurendamiseks saab kasutada ELi vahendeid. Balti Innovatsioonifond – fondidevahelistel investeringutel põhinev Balti algatus – edendab piiriüleseid investeringuid, mis on Eesti geograafilist piiratust arvestades väga vajalikud. Sellel on juba kolm aktiivset fondi, mis oma mitmekordistava mõju abil aitavad paremini katta erakapitali investeringuid ning toetada riskantsemaid projekte, sealhulgas idufirmasid, mille juurdepääs rahastamisele on keerukam. Peale selle aitab Finance Estonia klaster ning Eesti Era- ja Riskikapitali Assotsiatsiooni tegevus kaasa kapitaliturgude arengule Eestis. Kuigi need meetmed peaksid osutama tõhusaks, avaldub nende mõju ettevõtete

investeeringutena alles keskpikas kuni pikas perspektiivis.

3.6.3 Innovatsioon ja oskused

Eesti on selgitanud välja teadmistemahukad sektorid, mis võiksid parandada Eesti majanduse kohta väärtusahelas, ja on astunud samme, et muuta riik maailma tasandil konkurentsivõimelisemaks (vastavalt nutika spetsialiseerumise strateegiale). Nende sektorite hulka kuuluvad info- ja kommunikatsioonitehnoloogia (tööstuses kasutamise kaudu); küberjulgeolek ja tarkvaraarendus; tervishoiutehnoloogiad ja -teenused (sealhulgas biotehnoloogia ja e-tervishoid ning materjalide täiustamine); teadmispõhine ehitus; toiduainetetööstus ja keemiatööstus (põlevkivi tõhusam kasutus). Siiski on nende sektorite tugevdamiseks ja seeläbi majanduskasvu hoogustamiseks ülioluline nii teadus- ja arendustegevuse ning innovatsiooni strateegia „Teadmispõhine Eesti 2014–2020” kui ka Eesti ettevõtluse kasvustrateegia tõhus rakendamine. Ettevõtluse kasvustrateegia rakenduskava võeti vastu 2014. aasta märtsis, kuid koostöö ministriumide vahel ei ole olnud sujuv ja ettevõtlussektori sidusrühmasid ei ole alati kutsutud aruteludest osa võtma.

Hoolimata viimaste aastate teatavatest edusammudest on Eesti innovatsioonitulemuslikkus siiski allpool ELi keskmist taset. Arendus- ja uuendustegevustes osalevate ettevõtete arv on endiselt suhteliselt väike: vastavalt 2014. aasta innovatsiooniliidu tulemustabelile on Eesti kõvasti allpool ELi keskmist turundus- ja/või organisatsiooniliste uuendustega VKEde, ettevõttesise innovatsiooniga tegelevate VKEde ning muule kui teadus- ja arendustegevusele suunatud innovatsioonikulutuste osas. Koostöö ettevõtete ja akadeemiliste ringkondade vahel paraneb, kuid aeglaselt. Killustatud teadus- ja arendustegevuse meetmed, sealhulgas SPINNO programm, on oodatust vähem ergutanud ettevõtteid kasutama ülikoolide teadustegevuse võimalusi, mõned ettevõtted on peamise takistusena maininud kaasnevat halduskoormust. Intellektuaalomandi kaitse õigusraamistik ja ülikoolide rahastamissüsteem ei julgusta ülikoole piisavalt looma kõrvalfirmasid ja sõlmima ettevõtetega rohkem lepinguid. Innovatsiooniosakute programm on üks edukas meede, mis on suurendanud teadusuuringute pakkujate ja ettevõtete vaheliste lepingute arvu, kuid

need lepingud on väikesed ja kujutavad endast vaid esimest sammu täiemahulise teadus- ja arendustegevuse suunas.

Hoolimata mõningasest edust esineb Eestis endiselt olulisi probleeme oskustega järgmistes valdkondades: loodusteaduste, tehnoloogia, inseneriteaduste ja matemaatika valdkonna kõrgkoolilõpetajate hulk, inimeste ümberõpe väikese tootlikkusega sektorites ning oskuste pakkumise suurendamine mõnes esilekerkivas sektoris. Ettevõtlussektori sidusrühmade ⁽¹⁾ hinnangul peaks IKT sektoris töökohtade arv tõusma 34 000-ni, mis on kaks korda rohkem sektori praegusest töökohtade arvust. Värskeimate meetmete hulka kuulub koordineeritud süsteem (OSKA), mis loodi tööjõu kvaliteedi ja pakkumise parandamiseks ning ettevõtete vajadusi käsitlevate andmete kogumiseks ja prognoosimiseks. See on ambitsioonikas meede, kuid selle tõhusust näitab tulevik. Praktikasisüsteem on pakkunud 5000 kohta aastas ning praktikantide aastane arv suureneb aastaks 2020 kolmekordseks. Siiski on ettevõtete huvi praktikantide töölevõtmise vastu veel väike. Ülikoolide uus rahastamismudel pakub rahalisi stiimuleid üliõpilaste meelitamiseks loodusteaduste, tehnoloogia, inseneriteaduste ja matemaatika valdkonna erialadele. See meede tundub asjakohane ja võib osutada tõhusaks. Samuti võib häid tulemusi anda kavandatud kolmanda taseme hariduse stipendium nutika spetsialiseerumise majanduskasvu valdkondade toetamiseks. Teatavat edu on saavutatud IKT sektoris, sest tööturule on jõudnud esimesed IT Akadeemia õppekava lõpetanud. IT Akadeemia programmis osalevad valitsus, Tallinna Tehnikaülikool ja Tartu Ülikool ning mõned eraõiguslikud sihtasutused. Programm tegeleb aktiivselt valitud õppekavadele lisarahastuse ning stipendiumite pakkumisega, sealhulgas kompensatsioon teatavate õppevormide eest.

Eesti on jätkuvalt teinud edusamme ettevõtluse edendamisel. Ettevõtlusalast haridust pakutakse kõigil haridustasanditel ja see on populaarne, seoses ettevõtlusega toimub ka teaduse ja IT populariseerimine. Mõned eraõiguslikud algatused, näiteks Garage 48 ja Startup Wise Guys, on korraldanud edukaid kiirendiprogramme, ja Tartu Ülikool on asutanud ettevõtlus- ja innovatsioonikeskuse, mille eesmärk on toetada ettevõtlusõpet kõigis koolides. Kui kõnealuseid meetmeid edaspidigi süsteemselt rakendatakse ja

⁽¹⁾ Komisjoni visiit Eestisse, veebruar 2014.

hästi toetatakse, võib see suurendada edukate ettevõtjate arvu ja muuta Eesti idufirmade keskuseks.

3.6.4 Energia, toorained ja jätkusuutlikkus

Eesti on jätkuvalt üks energia- ja ressursimahukamaid ELi riike. See on eriti paikapidav transpordisektoris: taastuvenergia osakaal transpordis jääb ikka tunduvalt allapoole 2020. aasta eesmärgiks seatud 10% taset. Eesti autopargi keskmine vanus on ELi keskmisest peaaegu kaks korda suurem, uued sõiduaudod on ELi kõige energiamahukamate hulgas ja kütuse aktsiisimaks on allpool ELi keskmist. Kaalutud on mitmesuguseid alternatiive heitkogustega kauplemise süsteemist välja jäänud sektorite kasvuhooenergia kasvatamiseks. Valitsus arutab praegu ettevõtte sõiduaudode käibemaksu mahaarvestamise küsimust. ELi vahenditest rahastamine aastatel 2014–2020 jääb elu- ja tööstushoonete energiatõhususe parandamiseks ülioluliseks, kuid kaaluda tuleb ka alternatiivseid rahastamisvõimalusi. Hoolimata tõsiseltvõetavast jäätmekäitluspoliitikast, mille eesmärk on vältida jäätmete ladestamist prügilatesse, sealhulgas prügilamaksu suurendamise kaudu, on selles valdkonnas siiski veel vaja märkimisväärseid meetmeid.

Eestil on endiselt ebapiisav piiriülene ühendus ülejäänud ELiga, mis piirab tarneallikate mitmekesisust ja seab seega energiahinnad surve alla. Hoolimata Eesti elektrituru ühendamisest Soome ja muude Põhjamaadega Estlink2 kaudu, mis võeti kasutusele 2014. aasta alguses, on Balti riikide vaheline elektrihendatus pidevalt ülekoormatud. Maagaasi osas on tehtud edusamme tarneallikate mitmekesistamiseks ja seega Eesti ELi gaasiturust eraldatuse lõpetamiseks, allkirjastades vastastikuse mõistmise memorandumid nii veeldatud maagaasi terminali kui ka Soome ja Eesti vahelise gaasijuhtme Baltic Connector kohta.

3.6.5 Juurdepääs turgudele, infrastruktuurile ja teenustele

Eesti on teinud edusamme oma transpordi infrastruktuuri tõhustamiseks, kuid edasi on veel vaja arendada ühistranspordi võrgustikke ja mitut transpordiliiki hõlmavaid ühendusi, sealhulgas logistikat. Bussi- ja reisiringitranspordi omavaheline

ühilduvus, eelkõige maapiirkondades, on endiselt vähe arenenud ja problemaatiline. Selle probleemi lahendamiseks kavatakse Eesti luua bussivedudele maakondlikud transpordikeskused, mis parandavad maapiirkondade omavahelist ühendust. ELi struktuurifondidest rahastamine aastatel 2014–2020 jääb endiselt ülioluliseks ja kaaluda tuleb ka alternatiivseid rahastamisvõimalusi.

Hiljuti on linnade ühistranspordi kasutamine suurenenud ja uued reisiringid (nii elektri- kui ka diiselingid) on suurendanud ka reisiringide kasutamist. Mis puudutab kauba- ja reisijateveo üleminekut maanteetranspordilt elektriringitranspordile, siis Rail Baltic on üleeuroopalise transpordivõrgu poliitika alla kuuluv otsustava tähtsusega projekt, mis ühendab Balti riigid üleeuroopalise raudteevõrgustikuga. Kolm Balti riiki on loomas ühisettevõtet, mis muudab Euroopa ühendamise rahastus jaoks võimalikuks ühise rakendamise.

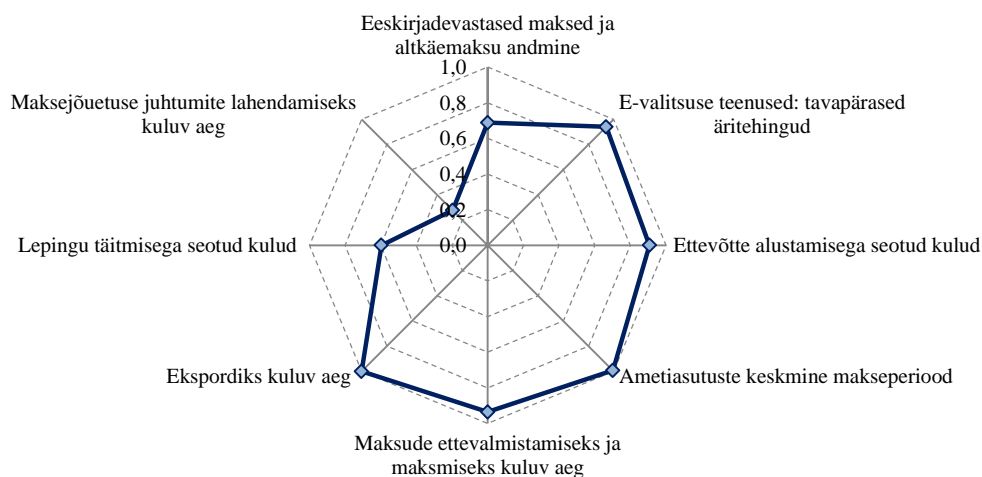
Arvestades Eesti asukohta, sõltub suurem osa rahvusvahelisest reisijateveost ülejäänud Euroopasse ja sealt Eestisse lennuühendusest, mistõttu on oluline parandada Tallinna lennujaama ohutust ja leevendada keskkonnamõjusid. Eesti kavatakse pikendada Tallinna lennujaama maandumisrada. See lubab kaasata II kategooria lähenemise navigatsioonisüsteemid ja võimaldab seega Tallinnas maanduda raskematel lennukitel (kaubalennukid või üle 250 reisijaga lennukid) ka viletsates ilmaoludes.

3.6.6 Avalik haldus ja ärikeskkond

Ärikeskkond ja eelkõige e-valitsus on Eestis hästi arenenud ning edu on saavutatud kiiresti arenevate innovatiivsete firmade toetamisel. E-teenused on aidanud kodanikel ja ettevõtetel säästa aega ja muuta valitsusega asjaajamine hõlpsamaks. Kõige rohkem on aega säästetud ettevõtte asutamisel ja käibemaksu- või tulu- ja sotsiaalmaksudeklaratsiooni esitamisel Maksu- ja Tolliametile. E-teenused on IKT-lahendused, mida oleks kerge eksportida ka teistesse riikidesse. Kõige tähelepanuväärsemad e-teenused on internetihääletus, ID-kaardi funktsionaalsus ja X-tee.

Kõige asjakohasemate ja tõhusamate meetmete hulka, mida Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus pakub ettevõtluse toetamiseks, kuuluvad rahvusvahelistumist toetavad ja ettevõtjatele ekspordialast nõustamist pakkuvad meetmed,

Joonis 3.6.2: Avaliku halduse üldine profiil – Eesti

Märkus: Väärtused on esitatud nii, et parim tulemus (liikmesriik) saab 1 punkti ja halvim 0.

Allikas: World Bank Doing Business; Intrum Justitia; OECD; Maailma majandusfoorum; Euroopa Komisjon

koostöövõimalused ja koolitus ettevõtjatele ning toetus idufirmadele (alates kontseptsioonist kuni sobiva rahastamise leidmiseni kapitaliturgudel). Toetatud sektoritest kõige paremaid tulemusi said arvutite, elektroonika ja optikaseadmete tootjad ning majutus, mööblitootmine ja teenused. Nende sektorite ettevõtted suurendasid märkimisväärselt oma eksporditulu. Mõnel olemasoleval klastril on olnud vähem edu turunduse ja ekspordi eesmärgil ettevõtete vahel tehtava koostöö edendamisel. Ettevõtluse arendamise programm on algatus, mis näib ambitsioonikas ja võib osutada väga tõhusaks: selle eesmärk on pakkuda väljaselgitatud vajadustele vastavat toetust, keskendudes ettevõtete kiiret kasvu võimaldavatele õigetele arenguprojektidele. Mis puudutab toetust kiiresti kasvavatele innovatiivsetele ettevõtetele, siis Eesti ettevõtluse kasvustrategia 2014–2020 keskendub muu hulgas põhiklientidele (suure ekspordimüügi tulususega või keskmisest suurema lisandväärtusega ettevõtted) ja kasvuklientidele (vähemalt 25% ekspordiintensiivsusega teisel tegutsemisaastal), kokku umbes 3 700 ettevõtet. Hoolimata sellest toetusest ei suurene e-kaubandust ja välisurget kasutavate VKEde arv piisavalt kiiresti. Võib-olla on põhjuseks teadlikkuse parandamise kampaaniad, mis rõhutavad liigselt riski.

Üldiselt toimib avalik haldus Eestis hästi. Piiratud rahalise suutlikkuse tõttu ei suuda aga kohalikud omavalitsused alati ettevõtetele ja kodanikele kvaliteetset teenust pakkuda. See tekitab ohu luua kahekiiruline Eesti, kus keskus areneb,

keskendudes väga konkurentsivõimelistele sektoritele, kuid äärealad jäävad majandusarengus maha. Omavalitsuste ühinemine ja koostöö on endiselt vabatahtlik ning stiimulid ühiste teenuste pakkumiseks nõrgad või olematud. Ettevõtete toetamise osas on riigi arenduskeskustel, mida osaliselt rahastab Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, väikesed nõustajate meeskonnad, kes annavad nõu rahastamis- ja koolitusvõimaluste kohta. Kuigi nende nõustamisteenuste hulka kuulub juurdepääs starditoetustele, ei ole mõned piirkondlikud arenduskeskused piisavalt põhjalikud ega suuda alati käsitleda maapiirkondades asuvate ettevõtjate tegelikke vajadusi. Arenduskeskuste motiveerimiseks kavatab Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus kasutada poolaastahinnangute tulemusi, et mõjutada keskuste rahastamisotsuseid. Positiivse näitena võib välja tuua kuus Ida-Virumaal loodavat tööstusparki koos sinna juurde kuuluvate investimislepingute ja laenuatagatistega. Lisaks koostatakse praegu Lõuna-Eesti piirkondlikku arengukava, mis hõlmab töökohtade loomist ja toetust ettevõtetele. Üldiselt on väljaspool pealinna asuvad ettevõtted seisukohal, et valitsuse pakutav toetus on üsna paindumatu, ja nad väidavad, et üks peamisi äritegevuse takistusi maapiirkondades on puudulik infrastruktuur, eriti transpordinfrastruktuur. Meetmed, mis stimuleeriksid kohalikke omavalitsusi neisse piirkondadesse ettevõtteid meelitama, võiksid hoogustada veelgi majandusarengut ja aidata Eestis kaasa paremini tasakaalustatud piirkondlikule arengule.

3.6.7 Järeldused

Eesti on teinud edusamme, selgitamaks välja teadmistemahukad sektorid, mis võiksid parandada Eesti kohta väärtusahelas, ja on astunud samme, et muuta riik maailma tasemel konkurentsivõimelisemaks. Praegune meetmete pakett on esimene samm ressursitõhusa majanduse edendamise suunas. Eesti võiks jätkata oma pingutusi, et parandada oma innovatsioonitulemuslikkust, eelkõige koostööd ettevõtete ja akadeemiliste ringkondade vahel, ning suurendada seeläbi arendus- ja innovatsioonitegevuses osalevate ettevõtete arvu. Et lahendada süstemaatiliselt oskustega seotud väljakutseid, peaks Eesti suurendama loodusteaduste, tehnoloogia, inseneriteaduste ja matemaatika valdkonna kõrgkoolilõpetajate hulka, pakkuma ümberõpet väikese tootlikkusega sektorite töötajatele ja suurendama oskuste pakkumist esilekerkivates sektorites, näiteks IKT. Lisaks tuleks parandada Eesti kohalike omavalitsuste suutlikkust, et nad saaksid pakkuda ettevõtetele ja kodanikele kvaliteetseid teenuseid.